

ПОЛЬСКАЯ ЛІТАРАТУРА 1918–1939 ГГ. У САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ ПРАСТОРЫ БЕЛАРУСІ

М. М. Хмяльніцкі

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
KhmelnickiNN@bsu.by*

Артыкул прысвечаны даследаванню відам і формам рэцэпцыі польскай літаратуры 1918–1939 гг. у беларускай сацыякультурнай прасторы XX–XXI стст. Выяўлены і ахарактарызаваны тры перыяды ўспрымання і асэнсавання польскай міжваеннай літаратуры беларускімі перакладчыкамі і літаратуразнаўцамі. Вызначаны польскія аўтары, творы якіх перакладаліся найбольш інтэнсіўна (Л.Стаф, Б.Лесьмян, Ю.Тувім, С.Пясецкі, В.Гамбровіч, Б.Шульц, Я.Корчак і інш.). Вызначана спецыфіка мастацкіх перакладаў твораў польскіх пісьменнікаў 1918–1939 гг.

Ключавыя словы: польская літаратура; традыцыя; беларуска-польскае памежжа; аўтабіяграфізм; паэтыка; мастацкі пераклад; дыкурс.

У сучасных умовах, калі актуалізуецца дыялог паміж рознымі культурамі, назіраецца ўстойлівая неабходнасць ведання іншанацыянальных каштоўнасцей і традыцый. У працэсе міжкультурнай камунікацыі не апошняя роля належыць і прыгожаму пісьменству. Літаратура Польшчы, якая мае багатую і адметную спадчыну, у XX ст. стала для беларускіх чытачоў своеасаблівымі ўводзінамі ў еўрапейскую, застаючыся пры гэтым глыбока славянскай. У апошнія дзесяцігоддзі польская літаратура знаходзіцца ў дастаткова актыўным рэжыме ўспрымання: з беларускага боку назіраецца ўстойлівая тэндэнцыя весці дыялог, знаёміцца праз пераклады з помнікамі мастацтва слова суседняй краіны.

Пытанне рэцэпцыі і друку твораў польскіх пісьменнікаў міжваеннага дваццацігоддзя (1918–1939 гг.) ў беларускай кніжнай прасторы пакуль што не атрымала належнай увагі, але пэўная база для высноў і магчымых перспектываў такога даследавання ўжо назапашана. Творы знакавых польскіх аўтараў гэтага перыяду стала прысутнічаць у практыцы выкладання замежнай і нацыянальнай (польскай) літаратур установаў сярэдняй і вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь, таму выяўленне заканамернасцей, якія абумоўліваюць міжлітаратурныя сувязі на пэўным этапе, з’яўляецца актуальнай задачай. Не прэтэндуючы на асвятленне ўсёй іх палітры, звернемся толькі да мадэлі рэцэпцыі, якая ўключае ў сябе пазіцыянаванне тых ці іншых твораў, іх прысутнасць праз пераклады ў беларускай сацыякультурнай (кніжнай) прасторы, а таксама рэакцыю на новую эстэтыку і спосабы мастацкай прэзентацыі.

Самабытны характар, багацце традыцый, дэмакратычнасць польскай літаратуры і поліэстэтычны характар яе функцыянавання набываюць адначасова ўніверсальны характар, становячыся ў многіх момантах сугучнымі беларускаму разуменню творчасці ў ракурсе індывідуальнага, сацыяльнага і нацыянальнага самавызначэння.

Для высвятлення дынамікі прысутнасці польскай літаратуры 1918–1939-х гг. у сацыякультурнай прасторы Беларусі мэтазгодна вылучыць тры этапы, кожны з якіх характарызуецца сваёй спецыфікай.

Адметнасць **I этапа** (1920–1930-я гг.) рэцэпцыі польскай літаратуры была абумоўлена ўстанаўленнем савецкай улады, палітыкай беларусізацыі на пачатковай фазе дзяржаваўтварэння, заключэннем Рыжскай дамовы 1921 года, нестабільнасцю і нават варожасцю у адносінах суседніх краін, што адпаведным чынам уплывала на ўспрыманне і перакладчыцкую палітыку ў тагачаснай Савецкай Беларусі (перакладаліся часцей і ахвотней класікі польскай літаратуры – А. Міцкевіч, Э. Ажэшка, Г. Сянкевіч, М. Канапніцкая⁸, а таксама аўтары левай, сацыялістычнай арыентацыі – У. Бранеўскі, В. Васілеўская, Е. Путрамонт, Э. Краінскі, Ю. Эйсман, с. Стэндэ, В. Вандурскі і інш.). Аднак былі і выключэнні: так, напрыклад, у 1928 годзе часопіс “Узвышша”, друкаваны орган аднайменнага літаратурна-мастацкага згуртавання, змясціў артыкул Канстанціна Пушкарэвіча “Юліан Тувім (поэта сучасны Польшчы)” [47], у якім беларускі крытык зрабіў агляд творчасці польскага аўтара, у прыватнасці яго зборнікаў 1918–1926 гг. (праўда, фрагменты твораў падаваліся па-польску, а не ў перакладзе), асабліва засяродзіўшы ўвагу на пытаннях вобразна-матыўнай сферы, праблематыцы, майстэрстве вершаскладання.

Звярнуліся беларускія аўтары і да перакладу пражайтных і вершаваных твораў дастаткова вядомага ў той час пісьменніка-футурыста Бруна Ясенскага: так, напрыклад, на рускую мову былі перакладзены ўрыўкі раманаў “Человек меняет кожу”, “Я жгу Париж” (1929), а ў 1932 годзе дзякуючы перакладу У. Жылкі была надрукавана асобным выданнем паэма “Слова пра Якуба Шэлю” Бруна Ясенскага⁹ – гэта, падкрэслім, адзін з першых перакладаў польскага паэта на ўсходнеславянскія мовы. Можна вылучыць некалькі прычын такога звароту: роднаснасць паэтычных індывідуальнасцей, магчымае асабістае знаёмства пісьменнікаў, жаданне паспрабаваць сябе ў перакладчыцкім майстэрстве, звярнуўшыся да дастаткова папулярнага ў Польшчы на той час твора (другі раз паэма Бруна Ясенскага ў перакладзе У. Жылкі будзе надрукавана толькі ў 1986 г.). Адзначым, што беларускаму паэту пры моўнапаэтычнай трансфармацыі

⁸ Напрыклад: М. Канапніцкая. Мэндэль Гданьскі. Перакл. на руск. мову К. Станюковіча. З расійскай мовы пераклаў В. Каваль. – Менск: Белдзяржвыдавецтва, 1930.

⁹ Ясенскі, Б. (1901–1938), У. А. (1900–1933) Жылка. *Слова пра Якуба Шэлю*. – Менск [Мінск]: Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, ЛіМ, 1932.

ўдалося захаваць вобразна-стылёвы ключ і экспрэсіўна-музычны дух арыгінала.

У 1937 годзе з’явіўся першы пераклад на беларускую мову хрэстаматыйнага верша К.І.Галчынскага “*Serwus Madonna*”, які быў здзейснены Максімам Танкам. Прасочваючы матывацыю беларускага аўтара як перакладчыка, А.Лойка слушна зазначыў: “Тым не менш у давераснёўскі час будзе пераважаць у М.Танка больш імпульсіўны пачатак у выбары польскіх арыгіналаў, а яшчэ і пошукавы. Вось адзін мо з найлепшых прыкладаў імпульсіўнасці М.Танка-перакладчыка (запіс ад 30.XII. 1937: “Пад снегапад пачаў перакладаць цудоўны верш І.Галчынскага “Прывет, Мадонна”, – верш пададзены ў “Лістках календара” поўнасьцю)...” [33, с. 134]. Наконт перакладчыцкай стратэгіі Максіма Танка ў міжваенны перыяд А.Лойка падкрэсліў: “Такім чынам, на самым пачатку ў М.Танка-перакладчыка відавочна паўстаюць тры крытэрыі: першы – цікавае для яго тое, што авангардысцкае, – з наступнай агаворкай: “Можа, наша гісторыя выхавала нас такімі “абмежаванымі”, але для нас сапраўдная авангардная літаратура перадусім мусіць быць рэвалюцыйнай (дзённікавы змест ад 10.V. 1936г.); другі крытэрыі – эстэтычны, з прагі і ўвагі да прыгожага; трэці назавём патрыятычным, бо ён з пераклучэннем паэзіі іншых народаў у нацыянальную паэзію, – беларускі. Асобна адзначым, што гэтыя тры універсальныя танкаўскія крытэрыі ўзніклі ва ўлонні беларуска-польскага пагранічча, што перадусім заўдзячна польскай паэзіі сталася ў творчай біяграфіі М.Танка менавіта такое хуткаснае вылонванне ягоных артыстычных пазіцыяў перакладчыка” [33, с. 132].

У 1920–30-я гг. на старонках перыядычнага друку Савецкай Беларусі з’явілася некалькі перакладаў паэзіі Уладзіслава Бранеўскага: “Парыская камуна” (урывак з паэмы; вольны пераклад Янкі Купалы; часопіс “Полымя”, 1927, №4), “Песня аб вайне грамадзянскай. Уступ да паэмы” (пераклад Янкі Купалы), “Шпег” (пераклад М.Лужаніна; “Звязда”). А Юрка Гаўрук у 1928 г. выдаў кнігу перакладаў “Кветкі з чужых палёў”, у якой было і некалькі тэкстаў з польскай паэзіі [20].

Але такіх прыкладаў спарадычнага звароту да твораў і аўтараў азначанага перыяду намі выяўлена няшмат. Хутчэй у такім узаемадзеянні складвалася аснова ўспрымання і асэнсавання польскай літаратуры акрэсленага перыяду, перспектывы будучай працы беларускіх перакладчыкаў і крытыкаў.

На працягу **II этапа** (1950–1980-я гг.) акцэнт рабіўся пераважна на асвятленні таго, што збліжае народы сацыялістычнага лагера, адпавядае ідэалагічным устаноўкам савецкай краіны. Таму з рэцэптыўнага кантэксту доўгі час былі выключаны многія польскія аўтары і творы 1918–1939-х гг., асабліва авангарднага характару ці з выразным антысавецкім пафасам, нягледзячы на іх глыбокую філасофскую, псіхалагічную, сацыякультурную праблематыку і мастацкую адметнасць. У выніку такой грамадска-

палітычнай і ідэалагічнай зададзенасці ўзнікалі лакуны ў азнаямленні з некаторымі творамі польскіх пісьменнікаў азначанага перыяду, а адсюль вынікаў чыннік выпадковасці імёнаў, палітычнай кан'юнктуры ў выбары твораў, сфальсіфікаваная мадэль рэцэпцыі. Але, нягледзячы на розныя пазалітаратурныя прычыны, беларуска-польскія літаратурныя сувязі рэалізоўваліся ў разнастайных формах і відах, закладваліся трывалыя традыцыі культурнага супрацоўніцтва.

У пяцідзесятых-васьмідзесятых гады XX ст. агляды і звесткі аб літаратуры і пісьменніках Польшчы, у тым ліку 1918–1939 гг., дастаткова актыўна змяшчала тагачасная беларуская энцыклапедычна-даведачная літаратура (канечне ж, пасля цэнзурных узгадненняў); айчынныя навукоўцы займаліся вывучэннем і даследаваннем праблем развіцця польскага прыгожага пісьменства розных перыядаў. Савецкая перыёдыка інфармавала чытача, няхай сабе і прафільтравана, аб найбольш значных падзеях культурнага жыцця Польшчы, у тым ліку і пра з'яўленне новых кніг і перакладаў. Перыядычна праводзіліся дэкады і дні польскай кнігі, культуры, літаратурныя святы і сустрэчы. Водгалас разнастайных дыскусій у польскай літаратуры і літаратуразнаўстве таксама знаходзіў ўвасабленне на старонках савецкага друку: беларускія і польскія даследчыкі давалі ацэнку тым ці іншым аспектам дыскусій (часта неадназначную і з ідэалагічных пазіцый), разглядалі пытанні пераемнасці, традыцый і наватарства ў літаратуры, яе месца ў жыцці грамадства і ў сістэме дыялогу культур.

Больш за ўсё публікацый традыцыйна было прысвечана класікам польскай літаратуры – А. Міцкевічу, Ю.І. Крашэўскаму, Ул. Сыракомлі, М. Канапніцкай, Э. Ажэшцы, Ст. Жаромскаму, У. Рэйманту і інш. Што датычыцца перакладаў з міжваеннай літаратуры Польшчы, то перакладалі найбольш часта і ахвотна Ю. Тувіма, Е. Путраманта, Ул. Бранеўскага, К. Ілаковіч, Я. Івашкевіча, К.І. Галчынскага, М. Дамброўскую, М. Паўлікоўскую-Яснажэўскую, Я. Леханя і інш. У рускамоўным кніжным дыскурсе актыўны друк іх твораў пачынаецца ўжо з канца 1950-ых гадоў як асобнымі выданнямі, так і ў анталогіях польскай паэзіі ў разнастайных перакладах (перакладалі А. Базілеўскі, Д. Самойлаў, С. Свяцкі, А. Гелескул, Б. Слуцкі і інш.). У беларускім узнёўленні гэта выглядала больш сціпла: творы польскіх аўтараў звычайна друкаваліся на старонках перыядычнага друку (“тоўстыя” часопісы). Але можна канстатаваць, што ў акрэслены перыяд ў цэлым была спрыяльная атмасфера для развіцця беларуска-польскіх літаратурных узаемасувязей.

Напрыклад, калі звярнуцца да гісторыі рэцэпцыі і распаўсюджвання твораў Юліяна Тувіма, то можна сустрэць больш за сто перакладаў вершаў гэтага польскага аўтара, надрукаваных ў розных перыядычных выданнях Беларусі другой паловы XX-XXI ст. (“Полымя”, “Літаратура і мастацтва”, “Малодосць”, “Бярозка”, “Далягляды” і інш.). Многія творы гэтага паэта

ўвайшлі ў такія анталогіі, як “Сучасная польская паэзія” (1955), “Горад мільённы і мы: паэзія чырвонай Лодзі” (1972), “На зорных шляхах: 3 паэзіі народаў свету” (1991), “Напярэймы: ад Буга да Варты: анталогія польскай паэзіі XX стагоддзя” (2003); асобнымі кнігамі выйшлі зборнік дзіцячай паэзіі “Падарунак дзецям” (пераклады ажыццявілі А. Вялюгін, С. Дзяргай, 1956) і паэма “Польскія кветкі” (пераклад, прадмова і заўвагі В. Сёмухі, 1984). Крытычныя артыкулы беларускіх літаратуразнаўцаў утрымлівалі наступныя характарыстыкі паэтычнай індывідуальнасці Юліяна Тувіма: “прызнаны майстар слова”, “тонкі ювелір мастацкага слова”.

У гэты перыяд папулярнасцю сярод беларускіх перакладчыкаў і аматараў польскай паэзіі карысталася паэзія Уладзіслава Бранеўскага (“romantycznego bojownika Sprawy”), якую перакладалі ў свой час М. Лужанін, М. Танк, П. Пестрак, С. Законнікаў, М. Машара, А. Лойка, Р. Барадулін, П. Макаль, М. Аўрамчык і інш. Тым больш, што вядомы польскі аўтар часта наведваў Савецкі Саюз і, напрыклад, быў добра знаёмы з Якубам Коласам. Сёння айчынны чытач можа пазнаёміцца па-беларуску з такімі вершамі У. Бранеўскага, як “Горад мой”, “Вераснёвае сонца”, “Мне шкада не перажытай у змаганні...”, “Ціша”, “Чысты аркуш лепшы”, “Дваццаць другога ліпеня”, “Штораз карацеюць вершы”, “Майская песня” і інш. Асобнымі кнігамі выйшлі выбраныя творы У. Бранеўскага [12], Я. Івашкевіча [24], убачылі свет анталогіі польскай прозы “Ад Буга да Одры” [1], замежнай паэзіі (з паралельнымі польскамоўнымі тэкстамі): “Табе, Беларусь. Паэты свету пра Беларусь” [51].

Кардынальныя змены пасля 1989 года распачалі **III этап** (1990-я–2020 гг.) рэцэпцыі, агульная атмасфера якога спрыяла больш інтэнсіўнаму азнаямленню з польскамоўнай літаратурай, спозненаму, але вельмі запатрабаванаму ў беларускай сацыякультурнай прасторы адкрыццю і вяртанню некаторых аўтараў і твораў 1918–1939 гг. Рэцэпцыя супадала з рэзкай зменай каштоўнасных арыентацый. Хоць папулярнасць заходнееўрапейскіх і амерыканскай літаратур сярод перакладчыкаў і чытачоў была відавочнай, але заставаўся і застаецца польскі кантэкст. Падкрэслім, што дынаміка перакладаў і логіка выбару імёнаў пісьменнікаў часам былі дастаткова выпадковыя (асабліва ў 1990-ыя гг.): пры змене агульнай сітуацыі нацыянальная літаратура заканамерна вяртаецца да месца абрыву, каб узнавіць страчаныя гісторыка-культурныя звенні. Так было ў выпадку і з польскай літаратурай 1918–1939 гг.

У 1990-я гады міжлітаратурныя кантакты суседніх краін ажыўляюцца, дзякуючы чаму з’яўляюцца новыя пераклады, а на старонках такіх выданняў, як “Голас Радзімы”, “Культура”, “Кантакты і дыялогі”, “Літаратура і мастацтва”, “Крыніца”, “Arche”, друкуюцца навукова-папулярныя артыкулы, рэцэнзіі на польскія кнігі ў беларускай мастацкай трансфармацыі. Адкрыццё ў 1997 годзе ў Мінску Польскага інстытута таксама значна паспрыяла прысутнасці польскай культуры і актывізацыі

творчых кантактаў. Сталі традыцыйнымі месяцы польскай літаратуры, на якіх праводзяцца прэзентацыі перакладаў і сустрэчы з вядомымі польскімі пісьменнікамі. У сферы кнігадрукавання на гэтым этапе вялікую ролю адыграла серыя выдавецтва “Беларускі кнігазбор”, на рахунку якога – многія кнігі польскіх і беларускіх класікаў (“Э. Ажэшка Выбранае”, “Ян Чачот”, “Ян Баршчэўскі” і іншыя). У канцы XX – пачатку XXI стагоддзя выходзяць асобнымі выданнямі кнігі такіх аўтараў, як А. Міцкевіч, Г. Сянкевіч, Ст. Лем, Л. Стаф, Ц.К. Норвід, Б. Лесьмян, а таксама ў літаратурна-мастацкіх газетах і часопісах друкуюцца асобныя творы ці іх фрагменты такіх аўтараў міжваеннай польскай літаратуры, як В. Гамбровіч, С.І. Віткевіч, К.І. Галчынскі, Я. Івашкевіч, Я. Лехань, Б. Шульц, Ю. Чаховіч, С. Пясецкі, Л. Падгорскі-Аколаў і інш [2].

Узаемная адкрытасць культурнай і інфармацыйнай сфер стала умовай пераходу да паўнаwartаснага дыялогу літаратур, у тым ліку вяртання і адкрыцця невядомых раней твораў польскага прыгожага пісьменства 1918–1939-х гг. Звернемся да канкрэтных прыкладаў.

Намаганнямі аматараў польскай паэзіі і пры падтрымцы адпаведных зацікаўленых арганізацый у 2006 годзе была выдадзена прыстойная кніга выбраных твораў польскага паэта К.І. Галчынскага “Сёмае неба” ў перакладах Л. Дранько-Майсюка, А. Хадановіча, В. Болбаса, Г. Герасінай, Л. Баршчэўскага, Н. Русецкай і інш [17]. Трэба прыгадаць і пераклады асобных вершаў Галчынскага ў анталогіях польскай паэзіі XX стагоддзя Яна Чыквіна (“Лісце срэбнай таполі”, 1999) і Алега Лойкі (“Напярэймы: ад Буга да Варты. Анталогія польскай паэзіі XX стагоддзя”, 2003), у якую ўвайшла нізка выбраных твораў К.І. Галчынскага розных гадоў (“Serwus, мадона”, “Аб маёй паэзіі”, “Ноч у Вільні”, “Песня пра жаўнераў з Вестэрплятэ”, “Зачараваныя дрожкі” і інш.).

Як нам падаецца, дастаткова падстаў для параўнальна-тыпалагічнага даследавання паэзіі К.І. Галчынскага з паэзіяй Максіма Танка. Нездарма Ул. Калеснік аднойчы заўважыў, што “сярод польскіх паэтаў-сучаснікаў найбольш ахвотна перакладае М. Танк Уладзіслава Бранеўскага, Канстанты Ільдэфонса Галчынскага, Тадэвуша Ружэвіча” [27, с. 184]. Гуманістычны пафас, актывізацыя філасафічнага і інтэлектуальнага дыскурсаў, багацце і цікавае паяднанне ўмоўна-асацыятыўнай і канкрэтна-рэалістычнай вобразнасці, арганічная далучанасць да маральнага, эстэтычнага і духоўнага вопыту свайго народа і набыткаў сусветнай культуры – апазнавальныя знакі творчасці беларускага і польскага пісьменнікаў. Герой іх паэзіі – высокадасведчаны інтэлігент, інтэлектуал, знаўца сучаснасці і гісторыі.

У серыі “Паэзія народаў свету” (1994) з’явілася кніга вядомага польскага паэта Леапольда Стафа “Высокія дрэвы”, у якой было надрукавана каля ста твораў у перакладах Алега Мінкіна. У грунтоўнай прадмове да зборніка У. Калеснік адзначаў: “Перачытваючы сёння паэзію Л. Стафа, як ніколі раней адчуваеш дзіўную слодыч гармоніі, якую

праменіць душа паэта. Гэта не алімпійскі спакой, а інтуітыўная надзея на лепшае, хоць жыццё здаецца кодлам мярзоты, цынізму і зла. Калі спрабуеш вытлумачыць гэтую блаславёную мудрую сцішанасць духу, дык заўважаецца натуральная дыстанцыя паэзіі ад палітыкі. Пачынаеш задумвацца, а ці сапраўды не найлепшы рэцэпт на сённяшнія дыскамфорты – узнясенне асобы чалавека над ідэалагічнымі шумами. Але тут жа напрошваюцца контраргументы: Леапольд Стаф быў польскім патрыётам, тварыў у часы адчайнай барацьбы свайго народа за свабоду і незалежнасць і гэтыя грамадзянскія праблемы не абмінаў у творах, толькі падаваў іх пераасэнсаванымі ў кантэксце высокай духоўнасці, гуманізму, спажыткоўваў здабыткі неарамантызму і мадэрнізму, тых плыняў, на якіх ішла польская паэзія XX стагоддзя” [50, с.9].

Надзвычай арыгінальны польскі паэт Баляслаў Лесьмян таксама дачакаўся ў Беларусі дзве кнігі перакладаў: першая – “Пан Блішчынскі” (1994) ў перакладах А. Мінкіна і другая – “Выбраныя вершы” (2017). У прадмове да перашага выдання Сяргей Дубавец трапна-іранічна заўважыў: “Беларуская мова, спаткаўшы Лесьмяна, неяк ураз забылася на ўвесь свой савецкі досвед і прагна дапала да эстэтыкі мадэрну, ажно млеючы часам ад асалоды. Гэтак марнаваная праз даўгі час жанчына дападае да свайго першага, патаемнага каханьня. Ад дотыку беларускага слова ажывае каменны грыфон на фасадзе старасьвецкага будынку, і маліньнік стаіць барвовы – так багата ў ім ягад, і так добра – да сьмерці. Бо прыйшоў пан бліскучы, блішчысты, пан Блішчынскі. Цяжкое прабуджэнне пасля доўгага сну...” [32, с. 5].

Асобнай размовы патрабуе ў кантэксте заяўленай праблемы рэцэпцыя і друк твораў Чэслава Мілаша (1911-2004), польскага пісьменніка, паэта, літаратуразнаўцы, перакладчыка, які распачаў свой творчы шлях у міжваенны перыяд. На жаль, творчасць Чэслава Мілаша яшчэ мала вядома беларускаму чытачу, нягледзячы на тое, што ён з’яўляецца лаўрэатам Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры за 1980 год. З канца 1980-х гг. у атмасферы прадчування змен грамадска-палітычнага і духоўнага жыцця творы Чэслава Мілаша пачынаюць з’яўляцца і ў беларускім друку. На сённяшні дзень беларускі чытач мае магчымасць пазнаёміцца ледзь не з усёй спадчынай Нобелеўскага лаўрэата. Напрыклад, у 2011 годзе выйшла дзвюхмоўная кніга выбраных твораў Чэслава Мілаша “Іншага канца сьвету ня будзе” [16], куды ўвайшлі і вершы міжваеннага перыяду са зборнікаў “Паэма пра застылы час” (1933) і “Тры зімы” (1936), якія спалучылі ў сабе футурыстычныя эксперыменты, сюррэалістычную вобразнасць і экспрэсінісцкую паэтыку мастацкага мыслення маладога паэта (пераклады А. Разанава, Я. Чыквіна, Ю. Бушлякова, А. Хадановіча і інш.). Ігар Бабкоў, аўтар прадмовы да мілашаўскай кнігі, так акрэсліў самабытны характар яго творчасці ў міжваенны перыяд: “У трыццатыя ён пісаў катастрофічныя вершы і хацеў быць сучасным. І таму марыў вырвацца з задушлівай

крэольскай атмасфэры міжваеннага Вільно. Пакуль не натрапіў у Парыжы на свайго дзядзьку Оскара Мілаша з Чарэяў, зь беларускай галіны роду. Паэта, містыка, літвamana, кабаліста. Які навучыў яго, што ў кожнага свой час – і свая сучаснасць. У сямідзесятыя, у Каліфарнійскім Бэрклі, ён вырашыў быць верным. І таму пісаў пра гэтае самае Вільно, пра даліну Ісы, пра цывілізацыю, якая прамінула і якая наўрад ці, як ён уяўляў, на другім канцы сьвету была камусьці цікавая» [41, с. 6].

Наяўнасць шматлікіх перакладаў Чэслава Мілаша на беларускую мову стала імпульсам узнікнення новага узроўню асэнсавання і прысутнасці яго спадчыны: альяіі ў творах сучасных беларускіх пісьменнікаў на асобу польскага Нобелеўскага лаўрэата (напрыклад, кніга Т. Скарынкай “Шмат Чэслава Мілаша, крыху Элвіса Прэслі”).

На працягу трэцяга этапа рэцэпцыі і перакладаў польскіх пісьменнікаў 1918–1939 гг. з’явілася магчымасць пазнаёміцца з творамі раней невядомых у Беларусі, але вельмі папулярных польскіх авангардыстаў-празаікаў міжваеннага дваццацігоддзя: “Ferdydurke” Вітальда Гамбровіча [19], “Цынамонавыя крамы”, апавяданні і эсэ Бруна Шульца [57], фрагмент рамана С.І. Віткевіча “Неспатоленасць” [17]. Увагі заслугоўвае і выхад кнігі аповесцей і апавяданняў Яраслава Івашкевіча “Панны з Вілька” [25].

Знакавай падзеяй стала з’яўленне кнігі “Вар’ят і манашка. Польская драматургія XX стагоддзя” (Мінск, 2006), у якую ўвайшлі пераклады п’ес С.І. Віткевіча (“Вар’ят і манашка”, пераклад – Н. Русецкай), В. Гамбровіча (“Івона прынцэса Бургундская”, пераклад – Н. Русецкай), Т. Ружэвіча (“Майстар галадання адыходзіць”, пераклад – С. Кавалёва), С. Мрожака (“Эмігранты”, пераклад – М. Дубянецкага). Трэба адзначыць і такі спосаб прысутнасці і ўплыву польскай літаратуры міжваеннага дваццацігоддзя, як тэатральнае ўвасабленне. Паказальная ў гэтым плане драматургія В. Гамбровіча і С.І. Віткевіча. Можна сцвярджаць, што п’есы гэтых аўтараў, як і Славаміра Мрожака, на пэўным этапе з’явіліся каталізатарам тэатральных і драматычных пошукаў на Беларусі. Эстэтыка польскай драматургіі XX стагоддзя прама ці апасродкавана паўздзейнічала на айчынную тэатральную культуру, на творчасць некаторых беларускіх драматургаў (напрыклад, І. Сідарука). На падмостах розных тэатраў Беларусі атрымалі ўвасабленне п’есы В. Гамбровіча “Івона, прынцэса Бургундская” (2004 год, у інтэрпрэтацыі рэжысёра Аляксандра Гарцуева яна была акрэслена як “трагічны парадокс”) і “Шлюб” (рэжысёр – Аляксандр Янушкевіч), С.І. Віткевіча (“У малым двары” (“В маленькой усадьбе”), рэжысёр – Саўлюс Варнас (Магілёўскі драматычны тэатр), “Вар’ят і манашка” – сцэнічнае ўвасабленне ажыццявіў польскі рэжысёр Кшыштаф Ясінскі ў Рускім акадэмічным тэатры імя М.Горкага ў 1989 г.), якія атрымалі станоўчыя водгукі тэатральнай крытыкі. Праўда, гэтыя пастаноўкі патрабавалі і падрыхтаванага гледача.

Беларуская літаратуразнаўчая паланістыка, якая доўгі час знаходзілася пад прымусам заідэалагізаванасці, толькі ў гэты перыяд распачала адкрываць многіх пісьменнікаў Польшчы 1918–1939 гг., якія па месцы нараджэння і па тэматыцы творчасці моцна звязаныя з Беларуссю і якім было накіравана лёсам ўпрыгожыць польскі літаратурны Парнас – Мельхіёр Ваньковіч, Ян Булгак, Леанард Падгорскі-Аколаў, Міхал Паўлікоўскі, Фларыян Чарнышэвіч і інш. Гэтыя аўтары ў савецкі час не маглі быць прызнанымі на роднай зямлі па прычыне іх уключанасці ў складаныя палітычныя рэаліі XX стагоддзя.

Апошнім часам зведала рэнесанс у нацыянальнай культурнай прасторы спадчына беларуска-польскага пісьменніка Сяргея Пясецкага (1901–1964). Найперш прыцягальным выяўляецца экзатычна-прыгодніцкі элемент біяграфіі гэтага пісьменніка: ён – кантрабандыст на беларуска-польскай мяжы, а пасля ўсталявання Рыжскай дамовы 1921 г. – агент польскай разведкі. Сёння С.Пясецкі ў Беларусі – герой дакументальна-мастацкіх кіна- і тэлестужак, пра яго як пра самабытнага жыхара Мінска 20–30-гг. XX ст. распрывадаюць беларускія экскурсаводы. Да гэтага часу з’явілася некалькі выданняў твораў С. Пясецкага або іх фрагментаў ў перакладзе на беларускую і рускую мовы. Тыя, што ўбачылі свет, – заслуга некалькіх перакладчыкаў: А. Астраўцова (“Запіскі афіцэра Чырвонай арміі”, 2005), Ф. Янушкевіча (“Каханак Вялікай Мядзведзіцы”, 2009), Я. Янушкевіча (“Пяты этап”, 2012), Г. Бенкевіч (“Человек, превращенный в волка”, “К чести организации”, абедзве – 2012, “Багам ночы роўныя”, “Каханак Вялікай Мядзведзіцы”, абедзве – 2019), Р. Равякі (“Жыццё разброенага чалавека”, 2014). Некалькі ўрыўкаў з твораў пісьменніка ў перакладзе П. Рагойшы, В. Арэшкі, Р. Равякі, В. Наддзвінскага апублікавалі перыядычныя выданні Беларусі (“Полымя”, “Спадчына”, “Arche”).

Падзеяй літаратурна-мастацкага жыцця стала з’яўленне кніг-анталогій польскай паэзіі: у 1999 г. беларускім літаратурным аб’яднаннем “Белавежа” быў выдадзены зборнік польскай лірыкі XX ст. “Лісце срэбнай таполі” (укладальнік і перакладчык – Ян Чыквін); у 2003 годзе ўбачылі свет два томы перакладаў пад загалоўкам: “Напярэймы: ад Буга да Варты. Анталогія польскай паэзіі XX стагоддзя” (укладальнік і перакладчык – даследчык, паэт, знаўца польскай літаратуры Алег Лойка). Таксама зроблена ўдалая спроба перакладаў польскай дзіцячай паэзіі – цудоўна ілюстраваная кніга “Каляровая карова” (2007 г., перакладчыца – І. Кур’ян).

У 2012 годзе быў здзейснены поўны пераклад кнігі Януша Корчака “*Król Maciuś Pierwszy*”, якая падчас СССР па ідэалагічных прычынах друкавалася з купюрамі (на Беларускім радыё ў 2016 годзе раз на тыдзень беларускі слухач мог пачуць аўдыёверсію кнігі Корчака).

Бясспрэчна, што магчымасці Інтэрнэт-камунікацыі дапамагаюць міжкультурнаму дыялогу, спрыяюць самавыяўленню і самапрэзентацыі. Гэта адзін са сродкаў знаёмства іншамоўнага чытача з літаратурамі свету.

Прааналізаваўшы дадзены сегмент прысутнасці польскага прыгожага пісьменства ў беларускай Інтэрнэт-прасторы, можна вылучыць два блокі яго функцыянавання: 1) мастацкія тэксты; 2) літаратуразнаўча-крытычныя артыкулы і эсэ, прысвечаныя пытанням развіцця і гісторыі літаратуры Польшчы. Асабліва шматшайна і нетрадыцыйна прадстаўлена польская паэзія на старонках інтэрнэт-часопіса перакладной літаратуры “ПрайдзіСвет” (год заснавання – 2008), на віртуальным рэсурсе якога чытач можа прачытаць па-беларуску творы Ю. Тувіма, Б. Лесьмяна, Ч. Мілаша, Я. Леханя, К.К. Бачынскага і іншых польскіх аўтараў.

Найбольш вядомымі і шчырымі папулярызатарамі і знаўцамі польскай літаратуры 1920–30-х гг. былі і застаюцца Я. Брыль, М. Танк, М. Лужанін, А. Лойка, У. Мархель, І. Багдановіч, А. Вялюгін, В. Сёмуха, Я. Семяжон, С. Дзяргай, Э. Агняцвет і многія іншыя перакладчыкі, якія не толькі добра ведалі польскае прыгожае пісьменства, творчасць многіх аўтараў, выказвалі свой пункт гледжання па тых ці іншых праблемах літаратурнага жыцця, перакладалі, але і зафіксавалі ў сваёй творчасці многія актуальныя з’явы і імёны літаратуры Польшчы.

Падводзячы вынікі, адзначым, што беларускія пісьменнікі, крытыкі і перакладчыкі на працягу акрэсленага ў тэме перыяда прысвяцілі дастатковую колькасць даследаванняў і аглядаў творчасці польскім майстрам слова міжваеннага дваццацігоддзя, шмат і якасна перакладалі польскую літаратуру, што стала адчувальным чыннікам беларускай кніжнай прасторы. Але айчынны чытач чакае яшчэ цэлую кагорту польскіх аўтараў 1918–1939-х гадоў, творы якіх яшчэ не перакладаліся на беларускую мову – З. Налкоўская, М. Радзевіч, Е. Анджаеўскі, Ю. Кадэн-Бандроўскі, Т. Пайпер і інш.

Такім чынам, мы можам убачыць, што ў сацыякультурнай прасторы Беларусі прысутнічаюць пераклады твораў асобных польскіх аўтараў 1918–1939 гг., але асабліва цікавасць назіраецца да ўраджэнцаў беларуска-польскага памежжа, якія зафіксавалі ў сваіх творах яго самабытны тэрытарыяльны, сацыяльна-палітычны, гісторыка-культурны, шматнацыянальны характар.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Ад Буга да Одры : апавяданні польскіх пісьменнікаў. Мінск, 1969. 440 с.
2. «Адчыню табе я золак...» : нізка вершаў польскіх паэтаў XX ст. Польша, 2001. №12. С. 158–166 (пераклад А. Лойкі); На вершынях: Из польской поэзии XX века. Неман, 2001. №5. С. 137–148 (перевод В.Тараса).
3. *Бранеўскі У.* Дарогай дзён: Вершы і паэмы. Мінск, 1961. 220 с.
4. *Віткевіч С.І.* Неспатоленасць: Раздзел 2: Вечарына ў княгіні Цыкандэрога // Фрагмэнты філязофіі, культуралёгіі, літаратуры. 1996. №1. С. 114–128.
5. *Галчыньскі К.І.* Сёмае неба. Выбраныя творы : пер. з польск. Мінск, 2006. 329 с.
6. *Гамбровіч В.* *Ferdydurke*: раман. Мінск, 2009. 266 с .
7. *Гаўрук Ю.* Кветкі з чужых палёў. Пераклады. Мінск, 1928. 107 с.

8. *Івашкевіч Я.* Дзяўчына і галубы : апавяданні. Мінск, 1977. 54 с.
9. *Івашкевіч Я.* Панны з Вілька : аповесці і апавяданні. Мінск, 2006. 402 с.
10. *Калеснік У.* Максім Танк. Нарыс жыцця і творчасці. Мінск, 1981. 189 с.
11. *Лесьмян Б.* Пан Блішчынскі. Вільня-Мінск, 1994. 93 с.
12. *Лойка А.* Роўнакутны трохвугольнік, або Ад Палямона да Максіма Танка. Дапаможнік па спецкурсе «Беларуска-руска-польскія літаратурныя сувязі». Мінск, 2003. 214 с.
13. *Лойка А.А.* Польска-беларускія літаратурныя кантакты першай паловы XX стагоддзя // Славянскія літаратуры ў сусветным кантэксце : Маэрыялы III Міжнароднай канферэнцыі «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай» (Мінск, 18–20 лістапада 1997 г.). У 2 ч. Ч.1. Мінск : БДУ, 1999. С. 6–9
14. *Мілаш Ч.* Іншага канца сьвету ня будзе. Выбраныя творы. Менск, 2011. 352 с.
15. *Мусіенка С.* Генрых Сянкевіч на Беларусі // Powieść historyczna dawniej i dziś. Kraków : Wydawnictwo naukowe Akademii Pedagogicznej, 2007. S. 334–343.
16. *Пушкарэвіч К.* Юліан Тувім (поэта сучасны Польшчы) // Узвышша. 1928. №3. С.158–164.
17. *Стаф Л.* Высокія дрэвы. Мінск, 1994. 131 с.
18. Табе, Беларусь. Паэты свету пра Беларусь. Мінск, 1968. 230 с.
19. *Шульц Б.* Цынамонавыя крамы : выбраная проза. Мінск, 2006. 176 с.
20. *Ясенскі Б.* Слова пра Якуба Шелю. Мінск : Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, ЛіМ, 1932. 34 с.